

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Kommunene ved valgstyret
Fylkeskommunene ved fylkesvalgstyret

Deres ref.

Vår ref.

Dato

13/511-1

15. 03. 2013

Stortings- og sametingsvalget 2013 - Orientering om lovforslag i Prop. 52 L (2012-2013) og fastsettelse av endringer i valgforskriften

Innledning

Departementet fremmet i desember 2012 en lovproposisjon med forslag til flere endringer i valgloven og kommuneloven. Prop. 52 L (2012-2013) ligger nå til behandling i Stortinget. Etter planen foreligger komiteens innstilling 19. mars. Gitt Stortingets tilslutning vil departementet komme tilbake med informasjon om endelig iverksettelse av bestemmelsene. Det vil ikke bli sendt ut eget brev om iverksettelse, men informasjon vil bli lagt ut på valgmedarbeiderportalen. Denne portalen er departementets hovedkanal for kommunikasjon med kommunene og fylkeskommunene om valggjennomføring. Informasjon for velgere og andre blir publisert på valg.no.

Det vil om kort tid bli sendt ut brev med forslag til enkelte valgforskriftsendringer på høring. Disse iverksettes når nevnte lovproposisjon er behandlet og iverksatt.

Departementet vil i dette brevet orientere nærmere om de ulike lovforslagene.

Departementet foreslår i nevnte lovproposisjon følgende endringer i valgloven:

- A. Nye regler for forhåndsstemmegivning.
- B. Endringer i reglene for manntall.
- C. Presisering av plikten til å vurdere egnethet og tilgjengelighet til valglokaler.
- D. Tidsfrist for innlevering av listeforslag (iverksettes fra 2015)

A) Forhåndsstemmegivningen innenriks: Fjerne bruk av stemmeseddelkonvolutt ved stemmegivning i egen kommune

Departementet har foreslått nye regler for forhåndsstemmegivning innenriks. Det er foreslått å fjerne bruk av stemmeseddelkonvolutt for velgere som forhåndsstemmer i egen kommune. Ordningen tilsvarende den som benyttes på valgdagen. Velgere som stemmer i en annen kommune enn der de er manntallsført skal fortsatt benytte stemmeseddelkonvolutt.

Bakgrunnen for forslaget er todelt: 1) I større grad sikre hemmelig valg, og 2) forenkle prosedyren for stemmegivning. Med innføring av et nytt valgadministrativt datasystem og et tilgjengelig landsdekkende elektronisk online manntall i alle kommuner ligger forholdene godt til rette for endringer i dagens ordning.

Nedenfor gis en gjennomgang av ordningen for velgere som er manntallsført i henholdsvis egen kommune og annen kommune. Henvisningene nedenfor gjelder forslag til ny § 8-4.

Velger som er manntallsført i egen kommune

1. Rett i urne § 8-4 (2)

Velgere som avgir stemme i den kommunen de er manntallsført, skal legge stemmeseddelen direkte i urnen. Dette er samme prosedyre som på valgdagen. Velgeren vises inn i avlukket, velger stemmeseddel, bretter denne og går til stemmemottakeren. Stemmemottakeren krysser vedkommende av i manntallet, stempler stemmeseddelen og velgeren legger selv denne i en forseglet urne. Stemmegivningen er da godkjent idet velger legger seddelen i urnen og vedkommende er krysset av i et elektronisk online manntall.

Ordningen gjelder fra den ordinære forhåndsstemmegivningen som i år begynner 12. august. Ved tidligstemmegivningen skal stemmeseddelkonvolutt fortsatt benyttes.

Virkeområdet

Ordningen gjelder innenriks, unntatt på Svalbard og Jan Mayen. Prosedyren skal følges på alle steder valgstyret etter valgloven § 8-3 (2) beslutter at det skal mottas stemmer. Dette inkluderer også ulike institusjoner, fengsel, militæranlegg og lignende. Videre skal prosedyren følges når stemme mottas hjemme hos velger ved ambulerende stemmegivning. De som tar i mot stemmer må ha med seg urne, stemmesedler og pc med tilgang til Internett for å kunne logge seg på valgadministrasjonssystemet EVA med online tilgang til manntallet når stemmen skal mottas. For bruk av stemmeseddelkonvolutt i særskilte tilfeller, se pkt. 2.

Tidspunktet for godkjenning av stemmegivningen

Med den nye ordningen flyttes tidspunktet for godkjenning av stemmegivningen fra valgstyret til stemmemottakeren, samtidig som velgeren avgir forhåndsstemme. Når tidspunktet for godkjenning flyttes betyr det også at de som er oppnevnt som

stemmemottakere gis myndighet til å godkjenne ordinære stemmegivninger som legges i urnen.

Elektronisk online manntall

For at stemmemottakeren skal kunne kontrollere at velgeren har stemmerett i kommunen og ikke allerede har fått godkjent en stemme, er det en forutsetning at stemmemottaker har tilgang til et oppdatert online manntall når stemme avgis. Ved innføringen av EVA vil alle kommuner ha tilgang til et elektronisk landsdekkende manntall.

Med et online tilgjengelig manntall kan stemmegivningen godkjennes i det den blir avgitt og velger krysses av i manntallet. Dette betyr at avkryssingsmanntallet kan skrives ut ferdig avkrysset for godkjente forhåndsstemmer, noe som vil bedre kvaliteten på avkryssingsmanntallet og bidra til å redusere avvik mellom antall kryss i manntallet og antall stemmer i urnen.

Hvis online manntall ikke er tilgjengelig – Beredskapssituasjon § 8-4 (3)

En forutsetning for at velgerne skal legge stemmeseddelen rett i urnen er at stemmemottaker har online tilgang til det elektroniske manntallet, slik at en sikrer at velger ikke får godkjent mer enn en stemme. Tilgang til online manntall krever tilstrekkelige oppetider, teknisk utstyr og kommunikasjon. Det kan skje at manntallet midlertidig vil være utilgjengelig for stemmemottaker når velgeren ønsker å avgi stemme. Her vil det ikke være mulig å krysse velgeren av i manntallet og godkjenne stemmegivningen.

I disse tilfellene skal det benyttes en *midlertidig beredkapsprosedyre*, det vil si at man benytter stemmeseddelkonvolutt som sammen med valgkortet legges i en egen beredskapskonvolutt så lenge det elektroniske manntallet ikke er tilgjengelig. Stemmegivningen må godkjennes av valgstyret i etterkant.

Beredkapsprosedyren skal kun benyttes når det online manntallet ikke er tilgjengelig. Når manntallet igjen er tilgjengelig skal velger legge stemmeseddel direkte i urnen slik hovedregelen tilsier.

Kommunene må selv skaffe beredskapskonvolutter. Disse bør skille seg fra omslagskonvolutten. Det er ikke krav til en bestemt farge. Det vil bli fastsatt forskriftsbestemmelser om beredskapsrutiner og beredskapskonvolutter.

Vi minner om at kommunene må sikre internettilgang i sine valglokaler, se nedenfor om ev. bruk av Simula-bokser.

2. Bruk av stemmeseddelkonvolutt i "særlige tilfeller" § 8-4 (4)

I enkelte tilfeller vil det ikke være hensiktsmessig eller praktisk mulig å følge hovedregelen med å legge stemmeseddelen direkte i urnen. Særskilte forhold kan tilsi at det enkelte steder ikke er mulig å få på plass tilstrekkelig infrastruktur til å sikre

online manntall. Forholdet kan også være at det er særlig krevende å bringe med urne og utstyr når stemme avgis hjemme. Ved stemmegivning, for eksempel i fengsel, hvor det gjerne er mange som tilhører andre kommuner og som uansett må bruke stemmeseddelkonvolutt, kan det også tenkes at alle velgere bør avgi stemme etter samme prosedyrer, for å sikre tilstrekkelig hemmelighet. Også ved ambulerende stemmemottak kan det være vanskelig å sikre online tilgang til manntallet. I disse tilfellene må det brukes stemmeseddelkonvolutter som sammen med valgkortet legges i en omslagskonvolutt. Valgstyret tar stilling til om stemmegivningen skal godkjennes.

Det er bare i særlige tilfeller hovedregelen kan fravikes. Dette er altså et unntakstilfelle som bare kan benyttes der det er foretatt en grundig vurdering av behovet og om det foreligger et slikt tilfelle. Det særlige tilfellet skal knytte seg til et foreliggende forhold, eller en oppstått situasjon. Særskilte forhold kan for eksempel være knyttet til kjente tekniske problemer lokalt, fordi det er særlig upraktisk eller vanskelig å få stabil tilgang til manntallet online. Av hensyn til hemmelighet bør flest mulig avgi stemme rett i urnen.

Det er den enkelte kommune som bestemmer når stemmegivning bør avgis etter dette unntakstilfellet.

3. Hvis velger ikke finnes i manntallet eller allerede er avkrysset (forskrift)

Som på valgdagen kan det skje at velger ikke finnes i manntallet eller alt er avkrysset for godkjent stemmegivning. I disse tilfellene får velger avgi stemme, men stemmeseddelen skal ikke legges direkte i urnen. Stemmen skal legges i en stemmeseddelkonvolutt som sammen med valgkortet legges i en omslagskonvolutt.

På valgdagen benyttes særskilt omslag i slike tilfeller, det skal kommunen fortsatt bruke. Departementet mener imidlertid det er mer hensiktsmessig å bruke en omslagskonvolutt ved forhåndsstemmegivningen og vil forskrifffastsette dette.

Velger som er manntallsført i annen kommune § 8-4 (5)

Forhåndsstemmer avgitt av velgere som er manntallsført i en annen kommune, skal fortsatt bruke stemmeseddelkonvolutt som sammen med valgkortet legges i en omslagskonvolutt. Dette fordi slike stemmer skal sendes til valgstyret i rett kommune for etterfølgende prøving. Det er ikke mulig for velgerne å legge stemmeseddelen rett i urnen i disse tilfellene.

Grafisk oversikt over de ulike tilfeller:

Mottak av forhåndsstemmer innenriks fra 12. august - Valgloven § 8-4 	
<p>Hovedregel § 8-4 (2) Velgere egen kommune - alle typer stemmemottak</p>	<p>Forutsetning: Online manntall } Stemmeseddel med stempel legges i egen urne → Godkjent stemmegivning</p> <p>Forutsetning: Online manntall midlertidig nede } Stemmeseddel med stempel i stemmeseddelkonvolutt → Beredskapskonvolutt → Legges i egen urne</p> <p>Beredskapssituasjon § 8-2 (3) } Valgkort → Vurderes av valgstyret</p>
<p>Særskilte tilfeller § 8-4 (4) Valgstyret har bestemt at selve stemmeseddelen ikke skal legges rett i urnen</p>	<p>Stemmeseddel med stempel i stemmeseddelkonvolutt } Omslagskonvolutt → Legges i urne</p> <p>Valgkort } Vurderes av valgstyret</p>
<p>Velger har allerede avgitt stemme Velger står ikke i manntallet (valgforskriften)</p>	<p>Stemmeseddel med stempel i stemmeseddelkonvolutt } Omslagskonvolutt → Legges i urne</p> <p>Valgkort } Vurderes av valgstyret</p>
<p>Velger tilhører annen kommune § 8-4 (5)</p>	<p>Stemmeseddel med stempel i stemmeseddelkonvolutt } Omslagskonvolutt → Legges i urne</p> <p>Valgkort } Sendes rett kommune</p>

Stempel på stemmeseddelen

For å sikre at velger bare får godkjent én stemme skal *alle stemmesedler stemples* slik ordningen er på valgtinget. Dette gjelder både stemmegivninger som skal rett i urnen og de som skal legges i stemmeseddelkonvolutt. Dette betyr at alle velgere, uavhengig av om stemmen skal legges i urne eller i stemmeseddelkonvolutt, må vises til avlukket først. Når vedkommende deretter kommer til stemmemottaker tas det stilling til hvilken prosedyre som skal benyttes videre.

Ved opptelling skal stemmesedler lagt rett i urne forkastes dersom de ikke har stempel. Eventuelle ustemplede stemmesedler i stemmeseddelkonvolutt skal stemples av valgfunksjonæren når konvolutten åpnes, innholdet kontrolleres og det tas stilling til stemmegivningen. Dette vil være samme prosedyre som følges når stemmesedler i særskilt omslag ved valgtinget ikke er stemplet. Stemmesedler lagt i stemmeseddelkonvolutt skal altså ikke forkastes på grunn av manglende stempel. I disse tilfellene skyldes manglende stempel feil fra stemmemottakeren. Stemmeseddelkonvolutten erstatter stempel og det er ikke tvil om at stemmeseddelen er gyldig. Bestemmelser om dette vil bli foreslått forskriftsfastsatt.

Valgtingsstemmer og forhåndsstemmer skal telles adskilt. For å hindre sammenblanding mellom forhåndsstemmene og valgtingsstemmene stilles det krav om at stempelen skal være ulike for forhåndsstemmeavgivningen og valgtingsstemmeavgivningen. For å sikre hemmelighet kreves det i tillegg at det ikke skal fremgå av stempelet i hvilken kommune stemmen er avgitt. Stempel med kommunevåpen og lignende vil derfor ikke kunne benyttes. Kommunene må selv skaffe slike stempler.

Stemmeseddelkonvolutt skal limes igjen

For å sikre kravet til hemmelighet skal stemmeseddelkonvolutt limes igjen. Konvoluttene vil bli produsert med selvklebende lukking og påtrykt tekst som sier at konvolutt skal limes igjen. Dersom velgeren ikke har limt konvolutt igjen, skal stemmemottakeren gjøre det. Manglende gjenliming av konvolutt har ikke konsekvenser for gyldigheten av stemmeseddelen.

Valgkortet

Dagens valglov påbyr utsending av valgkort. Det er ikke foreslått å endre på dette, men i 2013 skal departementet sørge for utsending av valgkort. I de tilfeller velger ikke skal legge stemmeseddel direkte i urnen skal stemmeseddelkonvolutt benyttes. I disse tilfellene må valgkort følge stemmeseddelkonvolutt. Dersom velgeren ikke har med valgkort skrives det ut et manuelt duplikatvalgkort, eller velgerens valgkort skrives fra EVA.

Departementet understreker at kommunene selv må besvare henvendelser fra velgerne vedrørende manntallet og valgkort. Som nevnt har alle kommuner tilgang til et landsdekkende manntall gjennom EVA.

Urner

Kommunen må bruke egen urne i de tilfeller velger selv legger stemmeseddelen rett i urnen. For å hindre sammenblanding må det også brukes egen urne i de tilfeller det benyttes beredskapskonvolutter. For øvrige stemmegivninger bestemmer kommunene selv om det skal benyttes en eller flere urner. Velgere skal imidlertid selv legge stemmeseddelen i urnen.

Konvolutter

Kommunene må selv skaffe beredskapskonvolutter og omslagskonvolutter. Disse skal ha en størrelse tilpasset stemmeseddelkonvolutt og valgkortet. I tillegg skal konvoluttene ha vindu, slik at informasjon på valgkortet vises gjennom vinduet. For øvrig vil det ikke være krav til bestemt farge på konvoluttene. Det viktigste er at beredskapskonvolutter skiller seg fra omslagskonvolutter. Departementet vil i forskriften fastsette nærmere bestemmelser om dette.

Antallet valgfunksjonærer ved stemmemottak

Tidspunktet for godkjenning av forhåndsstemmeavgivningen flyttes. Derfor innføres det krav om at det skal være to stemmemottakere til stede. Dette tilsvarer krav på

valgtinget. Valgordningen krever allerede at stemmestyret ved valgtinget skal bestå av minst tre personer, og at det skal være to tilstede når velgeren avgir stemme utenfor valglokalet. Videre skal det være to stemmemottakere på ambulerende forhåndsstemmemottak og institusjonsstemmegivning, og ved godkjenning av forhåndsstemmegivningene. I tillegg til dette er det et generelt krav til etablering av betryggende rutiner for oppbevaring i alle faser av valg gjennomføringen. Når tidspunkt for godkjenning flyttes er det derfor nødvendig å innføre krav om at to stemmemottakere skal være tilstede under forhåndsstemmegivningen. Dette for å sikre tilliten til valgordningen, og beskytte valgfunksjonærer mot mistenkeliggjøring.

Måling av nettverkstilgang i valglokaler

De nye reglene for forhåndsstemmegivning stiller krav til pålitelig *nettverkstilgang* i forhåndsstemmelokalene. Kommunene må sikre at lokalene har stabil nettilgang. Departementet anbefaler derfor at kommunene måler hvor god nettverkstilgang det enkelte valglokale har. På denne måten kan en sikre online tilknytning til manntallet gjennom stemmegivningen.

En måte å gjøre dette på er å utplassere kommunikasjonsnoder i lokalene. Dette er små bokser som koples til en fastlinje og to mobilabonnemeter. Disse gjør målinger av nettilgangen over tid. Nodene vil fungere både som målenoder før valget og sørge for tilgang til mobilkommunikasjon for avkrysser-pc'ene under valget.

Departementet har inngått en avtale med Simula-senteret om levering av noder til forhåndsstemmelokaler i alle kommuner. Enhetene sikrer pålitelig internettforbindelse i forhåndsstemmelokalene ved å benytte ulike mobilnett i tilfelle fastlinjen "faller ut". Kommunene oppfordres sterkt til å installere disse enhetene i alle forhåndsstemmelokaler for valget i 2013, og i opptellingslokalet i kommunen valgnatten.

Ytterligere informasjon om kommunikasjonsnodene og hvordan de bestilles finnes på valgmedarbeiderportalen.

Departementet legger til grunn at bestemmelsen trer i kraft med virkning for valget i 2013, i tråd med forslaget i proposisjonen.

B) Manntall

Statlig ansvar

Som følge av etablering av et nytt statlig eid valgdatasystem foreslås det at staten overtar ansvaret for oppretting av manntallet og bearbeiding av de oppdateringene som kommer fra Skattedirektoratet (SKD). Det vil si at departementet overtar kommunens ansvar for selve opprettelsen av manntallet og for den delen av oppdateringene som gjøres maskinelt. Departementet mottar oppdateringer fra SKD og legger disse inn i EVA. På denne måten har alle kommuner og fylkeskommuner tilgang til et landsdekkende elektronisk manntall. Departementet sørger for at manntallet blir oppdatert. Bakgrunnen for forslaget er at et korrekt og pålitelig manntall er nødvendig

for å sikre prinsipper om allmenn stemmerett, og at statlige myndigheter i sterkere grad bør ha ansvar for etableringen av manntall ved valg.

Det enkelte valgstyre vil ha ansvar for å oppdatere manntallet med **eventuelle** manuelle endringer som **ikke** kommer via oppdateringene fra SKD. Dette gjelder kun innføring av norske statsborgere som har bodd i utlandet i mer enn 10 år og som søker og avgir stemme innen utgangen av valgdagen, samt oppretting av feil etter klage som ikke er en del av oppdateringene som kommer fra SKD. Alle andre endringer i manntallet skjer via automatiske oppdateringer fra SKD.

Gjennom EVA vil det være mulig å produsere manntall på papir som skal brukes i valglokalene på valgdagen, til utlegging av manntallet til offentlig ettersyn og til partier som ber om det. Det er valgstyrets ansvar å sørge for utskrift og kvalitetssikring av manntallene som skal benyttes til avkryssing valgdagen.

Merk spesielt at kommunene på valgdagen må benytte papirmanntall. Det skal ikke krysses av elektronisk i manntallet på valgdagen (med unntak av de 15 kommunene hvor det gjennomføres forsøk med dette ved valget i 2013).

Foreløpig manntall

Utover selve manntallet som benyttes ved valget, har valgmyndighetene behov for manntallsopplysninger for forberedelse av valget. Dette gjelder blant annet for kontroll av listekandidater, underskrifter på listeforslag og til å bestemme eventuelle endringer i kretsinnstilling.

Departementets har foreslått at det skal foreligge et foreløpig manntall til disposisjon for valgmyndighetene fra 2. januar i valgåret. Det foreslås også at bruksområdet for det foreløpige manntallet utvides til å omfatte nødvendige forberedelser av valget, som stemmekretsinnstillingen, i tillegg til kontroll og behandling av listeforslag. Det foreløpige manntallet skal oppdateres av SKD en gang per måned frem til skjæringsdatoen.

Kommunene vil i år få tilgang til manntallet 2. april 2013.

Frysdato

Det foreslås at manntallet fryses lørdag før valgdagen når den siste overføringen fra SKD er mottatt. Manntallet oppdateres basert på meldinger fra SKD frem til lørdag før valgdagen, dette sikrer et likt manntall for hele landet når valgtinget åpner. Det gjøres unntak for utenlandsboende norske statsborgere som har avgitt forhåndsstemme i rett tid og samtidig søker om innføring i manntallet. Valgstyrene fører disse velgerne inn i manntallet selv. Dette gjelder for forhåndsstemmer med manntallssøknader som mottas frem til og med fristen kl 21.00 på valgdagen.

Utvidet forskriftshjemmel

Når statlig myndighet overtar ansvaret for oppretting og oppdatering av manntallet må forskriftshjemmelen utvides til å omfatte statlig myndighets tilgang til og behandling av manntallsopplysninger. Videre foreslås det at oppdateringsintervaller, inklusive for det foreløpige manntallet, fastsettes i forskrift. Det foreslås i tillegg at det i forskrift fastsettes regler for uttrekk av folkeregisteret basert på stemmevilkårene til bruk for testformål.

C) Egnethet og tilgjengelighet til valglokaler

Departementet har foreslått to endringer på dette området. For det første er det foreslått at valgforskriftens bestemmelser om tilgjengelighet flyttes til valgloven. For det andre er det foreslått at det presiseres i valgloven at stemmegivningen skal foregå i egnet og tilgjengelig valglokale også på valgtinget. Forslagene er kun en presisering av gjeldende rett, og innebærer ingen forandring i kommunenes plikter. Departementet mener at en opprydding i regelverket på dette området vil bidra til at bestemmelsene blir enklere å finne frem i, og vil innebære en større grad av harmonisering av valglovens regler om forhåndsstemmegivning og stemmegivning på valgtinget.

Departementet legger til grunn at bestemmelsen kan tre i kraft med virkning for valget i 2013.

Departementet legger til grunn at endringsforslagene i pkt. A-C kan tre i kraft med virkning for valget i 2013.

D) Frist for innlevering av listeforslag (iverksettes fra 2015)

Det er foreslått at tidspunktet for innlevering av listeforslag endres fra midnatt til kl. 12 den 31. mars i valgåret, og at tidspunkt for tilbakekalling av listeforslag endres fra midnatt til kl. 12 den 20. april.

Endringene vedrørende tidspunkt for innlevering og tilbakekalling av listeforslag vil tidligst tre i kraft 1. januar 2014, og dermed først gjøres gjeldende for kommunestyrevalget og fylkestingsvalget i 2015.

E) Endring av valgforskriften § 19

Departementet vedtok 8. februar 2013 endringer i valgforskriften § 19 om krav til utforming av stemmesedler ved stortingsvalg. Endringen er tilgjengelig på valgmedarbeiderportalen og på lovdata. Det tas sikte på at ytterligere forskriftsendringer vil bli vedtatt etter vedtagelse av lovproposisjonen i Stortinget. Disse

sendes kommunene og fylkeskommunene på høring om kort tid.

Med hilsen

Hans Petter F. Gravdahl (e.f.)
avdelingsdirektør

Marianne Riise
fagdirektør

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.

KOPI
Fylkesmennene